

P A R S I.

Abbatum Stabuleto-Malmundariensium series recte adversus Martenum emendata.

C A P U T I.

De S. Remacli Abbatis Stabulensis primi Episcopatu.

Anctus Remaclus Monasteria Malmundariense & Stabulense, quæ cititer sæculum septimum medium condidit, primus *Abbatis* nomine & potestate regenda suscepit. Est istud ex duobus diplomatis Sigiberti Regis, quæ ab Hagiographis Antverpiensibus, Lunigio, Marteno aliisque edita sunt, omnino certum. Alterum sub finem anni 650. aut, nam notæ chronicæ exciderunt, sequentis initio; alterum non ita multo post datum est. In utroque ex æquo geminorum locorum *Abbas* nuncupatur.

Remaclus fuit primus Abbas Stabulensis.

Isdem in instrumentis recte editis, nam primum in Collect. Amplif. parum accurate rescriptum est, semel & iterum *Episcopus* appellatur: Hinc occasio nata a Marteno dissentiendi. Dum enim quæritur, *quando & qua causa* hoc axioma indeptus fuerit? Ille, quod primum est, contendit anno 648. incertæ sedis Episcopum factum; tandem, estque hoc controversiæ caput secundum, post annum 651. Ecclesiæ Trajectensi præfectum. Contra ego statui, in Episcopum consecratum anno 650. eodemque tempore S. Amando abdicanti suffectum. Duabus itaque in rebus dissentiebamus; & nunc in eisdem dissentimus: nam neque sententiam suam idoneis propugnavit argumentis, nec solidis suis in Vindiciis meam impugnavit. Quod nunc ea certitudine, quam indoles materiæ fert, demonstrandum est. De tempore aditi Episcopatus Trajectensis videbimus primo loco.

Adversarius ita in Observationibus præviis disputabat: *Anno D CC L II. S. Amandus, qui jam quarto anno Tungrensem Episcopatum administrabat, Romanam suscepit peregrinationem, ut dimittenda dignitatis facultatem a Martino Papa impetraret. Iteratis Amandi votis obsecutus est summus Pontifex, concessa ipsi ad Elnonense Monasterium secedendi facultate Interim suffragante Sigiberto Rege Remaclus a Clero & Populo ejus in locum substitutus est. Hoc ego systema ut everterem, pauca quædam observavi, quorum robur invitis Adversarii Vindiciis imminutum perstat.*

Cathedrâ Tungrensem non conscendit anno 652.

I. Observavi, nulla illud ratione, nullo teste, nullo argumento munitum fuisse, proinde a nemine prudenter adoptari posse. In Vindiciis ejus aliquibus momentis muniendi locus sese dabat; nullum attulit: constat itaque, quod primo a me observatum est, non posse illud ei, qui prudenter agere velit, adprobari.

Quod perperam Martenus statuerat.

II. Dixi rejiciendum esse, quia cum Auctoribus fide dignis pugnaret, dum ponit, S. Amandum *ultra triennium* sedem Trajectensem occupasse. Raineri in Vita S. Gisleni & Baudemundi, qui S. Amandi discipulus fuit, verba hanc in rem rescripti: uterque diserte scribit, eum non triennio aut plusquam triennio, *sed fere per triennium* sedisse. Reponit Adversarius, non ita esse hæc accipienda, *quasi tres annos integros Tungrensibus non præfuisset S. Pontifex. Nam, inquit, FERE non semper integritatem numeri minuit. Sed idem plerumque sonat, ac CIRCITER, enim. id est paulo plus aut paulo minus.* Hæc cum tam confidenter asseruisset Adversarius,

Nam Amandus ejus decessor non præfuit.

farius, expectabam exempla, quæ verbis fidem facerent: aliqua afferre fuisset illi proclive, cum id *plerumque* fieri dicat. Sed istud dicendum fuit, ne non respondisse videretur: sunt enim lectores aliqui, aut adeo partium abstracti studio, aut iudicio adeo præcipiti, ut quod a scriptore aliquo scriptum legunt, idem quoque probatum putent. Quid Augusti temporibus, quid ævo medio vox FERRE significarit, ignorare non possumus. Numero semper aliquid detraxit: est proinde a Rainero & Baudemundo hoc usurpata sine, ut indicarent, S. Amandum non præfuisse Trajectensi Civitati per solidum triennium. Si monuisset Adversarius, non esse semper de annis completis mentionem, cum quis *per triennium, triennio, tribus annis*, sedisse, rexisse, vixisse scribitur, fuisset ab eo vere & in tempore monitum. Quare si Amandus in scriptore aliquo nec æquali nec subæquali dicitur triennio sedisse, ut sciatur de completo ne a incompleto sermo sit, consulendi sunt Auctores ii, qui numerum annorum & scire potuerunt & curatius definire voluerunt; consulendus est cum Baudemundo Rainerus: uterque docebit, non fuisse completum.

Neque est Romam profectus ut abdicandi obtineret facultatem.

III. Ab Auctoribus Synchronis, quorum quoque verba rescripsi, monitus ostendi, Amandum non esse Romam profectum, ut facultatem abdicandæ dignitatis obtineret. Quod ego dum ostenderem, tam luculenta mihi visa sunt ea, quæ proferebam, ut non dubitarim dicere, Adversarii systema *nullo Auctore firmari posse*. Attamen profert nunc aliquem: quem autem? Mabilonium ipsum. Quasi vero cum Auctorem quemquam proferri posse negabam, de Synchronis, de subæqualibus, de veteribus mihi non sermo fuisset. Neque enim nesciebam, Mabilonium a Marteno exscriptum fuisse: quare, quod in hunc aperte, in illum tacite, in utrumque, ut postremi silentium docet, vere pronuntiabam.

Nec solabat eius atque hæc facultas à summo Pontifice peti.

IV. Non modo sine Auctore, sed plane sine ratione videbatur mihi Adversarius asserere, Amandum ante abdicatum Episcopatum Romam profectum. Quam enim rationem profert? hanc scilicet, *ut dimittenda dignitatis facultatem a Martino Papa impetraret*. Verum ea vana & nulla est; nam quod jam jam visuri sumus, antea abdicarat. Deinde non erat istud in Galliis usu receptum, ut Episcopi abdicandi facultatem a Romano Pontifice peterent, quod ego variis argumentis exemplisque confirmavi, & pluribus, si dubium esset, confirmare possem. Esse hoc a me *temere & falso assertum* inquisitoriali supercilio pronunciat Adversarius parumque abest, quin me hæreticæ pravitatis infimulet. Verum ne ipse temere pronunciasse videretur, momenta, super quibus ædificabam, evertenda, quæ addere potuissem, occupanda erant. Ad illa autem oppugnanda, cum nequidem ausus sit aggredi, miscet omnia, ut me in invidiam trahat. Sed bene habet; quod ego asserui pridem a Thomassino & Alexandro Natali assertum fuerat, Utriusque opera Romæ subjecta fuerunt virgæ censoriæ: verum hæc eorum, quam ego sequor, sententia salva & intacta permansit, quod argumento est, ne ipsis quidem Romanis Censoribus improbari. Neque vero improbari debet.

Ex his quam recte Martenianum systema explosum fuerit, apertum est. Neque vero inde meæ sententiæ nihil accedit: vera enim esse non poterat, si illud nullum & inane non erat. Ut tamen veram esse constaret, debebat id aliis quoque momentis effici; id vero ita præstiti, ut post Adversarii oppugnationem longe, quam antea erat, certior evaserit. Tum enim de momentorum pondere & firmitate, quam maxime constat, cum artibus & machinis omnibus impugnata convelli non potuerunt.

Primo ut S. Remaclum anno 650. hoc propugnandum susceperam, Trajectensi sedi impositum ostenderem, Sigeberti Chronicon, Albericum & Chronicon M. Belgicum a me laudavi. Horum auctoritati, cujus momentum tamen non magnopere extollo, nihil oppositum est.

Secundo in litteris Sigiberti Regis, de quibus supra, Episcopus appellatur. Ex quia, Adversario non negante, datae sunt anno 650. inde arguebam, Remaclum fuisse hoc tempore Trajectensem Episcopum. Verum ipse hoc argumentum jam occuparat atque contenderat, non fuisse Episcopum Trajectensem, quia in diplomate non dicitur Trajectensis aut Tungrensis Episcopus: si enim fuisset, sane a Rege pratermissum non esset. Observationem hanc, quae a Mabillonio accepta est, solidior mea observatio sine negotio confecit. In iisdem litteris Attelani, Theodofridi, Gislocardi, qui certarum sedium, ipsius item Adversarii iudicio, tum erant Episcopi, mentio fit, sedes non nominantur: non erat itaque usu receptum, ut nominarentur; non debuit itaque Trajectensis S. Remacii sedes nominari. Huic meae observationi nihil oppositum fuisse, nemo mirabitur, liquet nihil opponi potuisse. Eadem litterae aliud argumentum nunc mihi subministrant, quod hic commode locum accipiet. Ait in iis Sigibertus se ex consensu, malle legere consilio, Domni Cuniberti Coloniensis Archiepiscopi nec non Attelani, Theodofridi, Gislocardi Episcoporum latissimum fundum Remaclo Episcopo pro Monasteriis Stabulensi & Malmundariensi donare. Pro nec non suspicatus sum, reponendum esse Nemoriani, neque adhuc sententiam muto. Erat is Trevirensis Antistes, Attelanus erat Laudunensis, Theodofridus Tullensis, Gislocardus Viridunensis. Jam vero si alius a Remaclo hoc tempore Trajecti Episcopus erat, qui factum est, ejus ut consensum, aut consilium non expetierit quoque Sigibertus Rex? Adhibuit in consilium Laudunensem, Tullensem, & Viridunensem Episcopos, quorum in Dicecesibus neutrum nostrorum Monasteriorum positum erat. Nonne multo magis Trajectensis Episcopi, cujus in Dicecesi Monasteriorum alterum condebatur, consensum expetiturus erat, si alius a Remaclo fuisset?

Tertio. Observato ex illius aevi Historia, S. Amandum, Episcopum Trajectensem, tertio Episcopatus anno abdicandi consilium arripuisse, praefuisse fere per triennium, anno 649. suum consilium Martino Papae aperuisse, respondisse Martinum eodem anno, inde collegi Remaclum ei suffectum anno 650. Hujus disputationis momentum quia advertit Martenus, obmovit quaecunque obmoveri poterant. Unum hoc non sustinuit negare, Amandum tertio sui Pontificatus anno animum appulisse ad illum abdicandum; itaque hoc tanquam certum & confessum seponamus; reliqua autem, quae obmoveret, elevemus.

I. Dicit, incertum omnino esse, quo precise anno S. Amandus Trajectensis Ecclesiae pontificatum inierit. Scilicet, si hoc incertum est, etsi in confesso sit consilium abdicandi tertio Episcopatus anno arreptum, tamen incertum esse, in quem incidat primus. Argumentandi methodum non carpo, sed principia inania & falsa sunt. Incertitudinem inde repetit quod variant auctores. Fisenus subscribens Chapeavillae, initium Trajectensis Episcopatus S. Amandi ad annum 637. revocat, Albericus ad annum 644. Henschenio placet 647. Mabillonius censet, vix ante annum 648. collocari posse. Cointius pro quadragesimo nono facit. Igitur ex hac auctorum varietate, est res in incerto posita: ita quidem Martenus: sed omnino perperam. Si ita disputare fas est, nihil inter mortales omnino certum, variant enim super vera religione, super ejus & Theologiae naturalis principiis, super multis Juris Naturae & Gentium dogmatis. Pyrrhonismo

1. Argu-
mentum.

Ex literis
Sigeberti
Regis.

Idem con-
firmatur
ex iisdem
litteris.

III. Ex
sumptum
quod A-
mando
an. 649.
abdicanti
successerit

Non est in-
certum
quo anno
Amandus
sedere
coeperit.

nifmo viam sternit, qui hac dialectica uti non dubitat. Scilicet, idque in rebus chronologicis & historicis maxime obtinet, diligenter attendendum est, qui, cujus ætatis, cujus gentis scriptores variant? Possunt superiorum sæculorum scriptores super aliquo Chronologiæ capite, quod nostra ætate certissimum sit, *variare*. Ita ante Valesium & Henschenium *variatum* est super Dagobertorum numero, nunc tres fuisse constat. Quid de Constantini donatione esset sentiendum incertum erat, nunc certum est. Dissensum super emortuali S. Bonifacii anno: nunc nefas est dubitare, quin anno 754. Martyrium sanguine suo fecerit. Omitto plura de genere hoc. quippe dies diei annuntiat lucem, dum quotidie nova monumenta ex antiquitatis rudibus in lucem protrahuntur. Ad hæc posteriorum scriptorum in rebus superiorum sæculorum non tam est numerus incundus, quam auctoritas & rationes ponderandæ. Quanquam si numerum inire volumus, Henschenii sententia omnino tenenda est. Nam illi non adversatur Mabillonius; suffragatur autem subactum Natalis Alexandri iudicium, religiosa Antonii Pagii crisis, horumque humeris insistentes Joannes Georgius Eccardus & Ludovicus du Mesnil S. J. ille in Commentariis Francicarum rerum, hic in historia Ecclesiæ dogmatica. Nominavi eos hujus & superioris sæculi scriptores, qui Principatum in Republica historica tenent. Quare non solum numerus, sed etiam momentosa auctoritas initium Episcopatus S. Amandi ad annum 647. revocat. Revocant item eodem non infirma argumenta, quod brevi visuri sumus.

Sedit fere per triennium. II. Adversarius contendit, S. Amandum plusquam triennio sedisse, quod paulo ante confutatum est.

Ex Martini Papæ literis abdicavit an. 649. III. Martini Papæ ad Amandum responsoriæ quo anno scriptæ sint, ignorari. Sane absunt notæ Chronicæ, sed alia indicia, quando scriptæ sint, aperte loquuntur. Primo, quod fatetur, scriptæ sunt post Concilium mense octobri anno 649 Romæ celebratum. Deinde scriptæ sunt non ita multo post, nam ita de eo scribit Martinus, tanquam qui rem novam & incognitam Amando narraturus sit. Immo scriptas esse sub Concilii finem aut statim ab ipso, ex iis quæ sequuntur manifesto suadetur. Martinus scribit, se mittere *in presenti volumina gestorum synodaliū, una cum encyclica* monetque, ut cum reliquis Galliarum Episcopis communicentur, *ab iis in synodali conventionē* confirmentur & *subscripta* Romam mittantur, quo illis ex his subscriptionibus novum pondus accedat, majorque apud Orientis Episcopos, quibus mittenda erant, auctoritas. Post, Sigebertum Regem per Amandum rogat, ut aliquos e suo Regno Episcopos Romam mittat, *qui sedis Apostolicæ* Legatione fungi debeant, & quæ in Concilio peracta sunt, *ad Clementissimum Principem*, Imperatorem CPLtanum, *asportarent*. Scilicet adversus hujus *typum* & Patriarchæ dogmata synodus celebrata fuerat. Episcopi Italiæ, quia subditi Imperatoris essent, non poterant in Orientem mitti, sine summo aut vitæ aut libertatis perdendæ discrimine. Hinc Martino ex Patrum conscriptorum haud dubie consilio visum est expetere Francos, quippe quos Francici nominis majestas & reverentia supra discrimen collocaret. Nunc colligamus singula: Martinus concilium adversus Patriarcham & Imperatorem cogit; quæ in illo acta sunt, ea ut ponderosiora sint, ab Episcopis Galliarum subscribi cupit; ut in Oriente recipiantur ab Episcopis Gallis deferri postulat. An non manifestum est, singula hæc facta esse fierique debuisse statim ab ipso Concilio? An nunc in dubium revocari potest, Martini Epistolam sub finem anni 649. scriptam fuisse? porro inde consequitur Amandi litteras, quibus summus Pontifex respon-

det

Sed tamen Hagiographi verba aliter accipienda sunt : omnino enim de Episcopalis Infulis est illi sermo. Ego ita interpretor salebrosum scriptorem : cum ex rerum eventu constaret, Remaclum magnum omnibus solamen esse foreque, acclamavit Populus, penes quem scilicet & Clerum electio esset, dignum esse, ut talis doctor, vacans per abdicationem S. Amandi, Præsulatus gereret officium ; itaque quia petebat & acclamabat populus, a Sigiberto Rege subrogatur S. Amando Tungrensium sedis Episcopus. Et vero cum infulas Sacerdotales, id est Episcopales, adeptus legitur, acclamante populo eum dignum esse, qui Præsulatus gereret officium ; videtur constare, esse hic sermonem de certa Episcopali Sede ad eunda. Nam populi clamor, acclamatio, plausus, Electio locum non habent, ubi quis incertæ sedis Episcopus creatur. Deinde cum populus eum dignum proclamat, qui præsulatus gerat officium, nonne hoc idem est, acsi proclamaret, dignum esse qui certam Sedem regendam suscipiat ? De Episcopo incertæ Sedis ex vero dici potest, eum Episcopi caractere, axiomatico insignitum esse : at non ita vere dicitur, eum præsulatus gerere officium. Ceterum eruditorum Judicium esto, an præstet cum Marteno pro certo statuere, Remaclum fuisse aliquando incertæ Sedis Episcopum, an satius sit, rem in medio relinquere, aut etiam in Pagii, quam propugnavi, inclinare sententiam & cum eo negare, Remaclum fuisse unquam incertæ Sedis Episcopum ?

CAPUT II.

S. Theodardus Episcopus Trajectensis, non fuit Abbas ; Papolenus I, Sigolinus & Godoinus, Abbates, non fuerunt Episcopi.

IN Successore S. Remacii assignando ipse Adversarius secum non consentit, non erit proinde mirum, si mihi cum illo nec convenit, nec nunc conveniat. In Observationibus ad monumenta Stabulensia præviis, postquam recensuit præcipuos S. Remacii discipulos, S. Hadelinum, S. Theodardum, S. Papolenum, S. Sigolinum & Godoinum, subdit : ex his tres postremi post S. Remaclum utriusque Monasterii Stabulensis & Malmundariensis abbates extitere. Quibus e verbis liquet, eum hoc loco S. Theodardum abbatum e serie excludere. Contra in Præfatione, post Remaclum, inquit, Stabulensi congregationi præsuere S. Theodardus ejus in Tungrensi Sede successor, S. Papolenus. . . S. Sigolinus & S. Godoinus. Ego priorem secutus sententiam statui, Theodardum S. Remaclo invita omni historia suffici. Nam Anonymus Hagiographus S. Remacii, Notgerus, Harigerus Anselmus, Ægidius, qui singuli scire poterant, hac super re tacent. Deinde Theodardi nomen in catalogis vulgatis & antiquioribus non legitur. Præter hæc momenta, observavi, Godoinum, quem & Remaclum inter, Papolenus & Sigolinus certo Abbates fuerunt, in Narratione Dedicationis Stabulensis, a Marteno edita, quartum a Remaclo Abbatem nuncupari & proinde nullum inter eum & hunc patere Theodardo locum in Abbatum serie. Ad superiora momenta fileti Adversarius ; hic vero paulisper effervescebat meque aut summa malitia aut summa inscitia arguit ; nam, inquit, legendum erat : quartus in regimine loci B. Remaclo successit. Mox pari moderatione prosequitur : his si similia proferre ausus essem, statim me mendacii argueret Rodericus, & merito quidem ; sed non uno hoc loco mendacia sibi permittit. Quid ad has urbanas facetias reponam ? ipse ipsissimus Martenus, qui his me flosculis pagina 24 exornat, pagina 26. verlu quarto Godoinum quartum post Remaclum Abbatem appellat. Quis autem ita parum la-

Pag. 3.

Argu-
menta
quibus
ostenditur
Theodar-
dum non
fuisse Ab-
batem post
Remaclum.